

ЕЗИКОВА КУЛТУРА / LANGUAGE CULTURE

ГРЕШКИ ПРИ УПОТРЕБАТА НА ВЪЗВРАТНИТЕ ПРИТЕЖАТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ

ТАТЯНА АЛЕКСАНДРОВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН
t_alexandrova_@mail.bg

Разгледани са някои случаи, в които са допуснати грешки при употребата на възвратните притежателни местоимения *свой/си* в българския език вместо обикновените притежателни местоимения. Обясняват се причините за грешките и се представят правилните варианти.

ERRORS IN THE USE OF REFLEXIVE PRONOUNS

TATYANA ALEKSANDROVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
t_alexandrova_@mail.bg

Some cases in which mistakes are made in the use of the reflexive possessive pronouns *svoj / si* in the Bulgarian language instead of the ordinary possessive pronouns are considered. The reasons for the errors are explained and the correct options are presented.

Известно е, че в българския език има паралелни редици от местоименни форми за изразяване на притежание – възвратни притежателни (*свой, своя, свое, свои; си*) и обикновени притежателни местоимения (*мой, твой* и т.н.).

Възвратните притежателни местоимения се отличават с по-голяма формална простота в сравнение с обикновените притежателни местоимения. Кратката форма за трите лица и за ед. и мн.ч. е само една – *си*. Пълните форми се променят по род и число и могат да се членуват, но за разлика от обикновените притежателни местоимения не се променят по лице. Т.е. те притежават местоименна семантика и морфологично-синтактични харак-

теристики на прилагателно име и като такива изразяват признака *притежание*. Съгласуват се с думата, с която се свързват непосредствено: *Той цени своята свобода* (собствената си свобода); *Младите хора мислят за своето бъдеще*.

Правилата за употреба на двата вида притежателни местоимения се подчиняват на смисловия принцип. Обикновените притежателни местоимения изразяват отношение на притежание въобще. Докато възвратните притежателни се употребяват, когато притежателят е подлогът в изречението. В този пункт съвременната граматична норма се отличава с гъвкавост и вариантност: в случай, когато няма опасност от нарушаване на смисъла, притежателните местоимения могат да се употребяват вместо възвратните притежателни. Това е допустимо, когато подлогът е изразен с лично местоимение в 1. или 2. лице. Поради еднозначната определеност на местоименията подлози *аз* и *ти*, които винаги означават съответно *говорещия* и *слушания*, няма опасност от смислови грешки, когато вместо възвратното притежателно местоимение в изречението е употребено обикновеното притежателно за изразяване на притежание на подлога: *Аз ценя своята свобода* и *Аз ценя моята свобода*.

Когато обаче подлогът е в 3. лице и искаме да изразим, че нещо е притежание на подлога, задължително трябва да употребим възвратните притежателни местоимения с цел да се избегнат смислови грешки: *Той цени своята свобода* (собствената си свобода); *Той цени своето време*. Но ако нещо не е притежание на подлога, използваме обикновеното притежателно местоимение: *Той цени неговата свобода* (не собствената, а свободата на някой друг); *Той цени неговото време*.

Известно е, че подлогът е онази част на изречението, която се свързва със сказуемото чрез съгласуване. Още в междувоенните граматикни на българския език се изтъква, че възвратните местоимения отнасят **чрез глагол** притежавания обект (второстепенна част на изречението) към притежателя (подлог). В езиковата практика се срещат и изречения с по-сложна структура, с разширени части, като в отделните синтактични групи протичат различни процеси на съгласуване. Именно при тях често се допускат смислови грешки, свързани с паралелното съществуване на двата типа притежателни местоимения и тяхната правилна дистрибуция. Грешките са и в двете посоки (неправилна употреба както на възвратни притежателни, така и на обикновени притежателни местоимения), но тук ще обърнем внимание на случаи, в които се наблюдава употреба на възвратни притежателни местоимения извън правилата.

Като се има предвид казаното по-горе, би следвало да оценим като неправилни следните изречения:

- (1) *Оценката за собственото си поведение повлия на останалите.*

(2) *Европейската комисия даде за пример България по отношение на макроикономическите си показатели.*

(3) *При тази своя мисъл лицето му се озари.*

В (1) би трябвало да се употреби обикновеното притежателно местоимение **му**, защото в това изречение понятието *поведение* не се отнася към понятието *оценка* чрез глагол: *Оценката за собственото му поведение повлия на останалите*. Тук фактът, че става дума именно за оценка на личното поведение, се изразява чрез прилагателното *собственото*. Срв.: *Той повлия на останалите с оценката за собственото си поведение*.

В (2) според смисъла на изречението е правилно да се употреби обикновеното притежателно местоимение **й**: *Европейската комисия даде за пример България по отношение на макроикономическите й показатели*, защото думата *България* не е подлог. Тук подлогът е *комисия*, но *макроикономическите показатели* не са притежание на подлога, а на допълнението *България*. Затова трябва да се употреби притежателното местоимение **й**. Срв.: *България подобри макроикономическите си показатели*, където е правилно да се употреби възвратното притежателно местоимение, защото *показателите* принадлежат на подлога в изречението – *България*, и двете понятия са свързани посредством глагол.

В (3) би трябвало да се употреби обикновеното притежателно местоимение **негова**, а не възвратното **своя**, тъй като изразът *своя мисъл* не изразява отношение на притежание спрямо подлога *лицето*, а спрямо понятие, което е названо извън рамките на конкретното изречение: *При тази негова мисъл лицето му се озари*. Срв.: *При тази своя мисъл човекът се разсмя*.

В заключение, необходимо е повече внимание при избора на един от двата типа притежателни местоимения, за да се избягва двусмислие.

✉ доц. д-р Татяна Александрова

Секция за съвременен български език

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ Assoc. Prof. Tatyana Aleksandrova, PhD

Department of Modern Bulgarian Language

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria